

सर्लाही जिल्लाका महिलाको सामाजिक-आर्थिक अवस्था र शैक्षिक स्थिति

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता
परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्रको
प्रस्तावना

प्रस्तुतकर्ता
रीता कुमारी भट्टराई
परीक्षा रोल नं. २८२७६४
समाजशास्त्र मानवशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको निमित्त मेरो निर्देशनमा रीता कुमारी भट्टराईले “सर्लाही जिल्लामा महिलाको सामाजिक-आर्थिक अवस्था र शैक्षिक स्थिति” शीर्षकको शोधपत्र तयार गरेको प्रमाणित गर्दै उक्त शोध पत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/६/२३

सह-प्रा.डा. सन्ध्या बस्नेत

(शोध निर्देशक)

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग

विश्वविद्यालय क्याम्पस

कीर्तिपुर, काठमाण्डौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रमअनुसार स्नातकोत्तर उपधिको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रय विभागको छात्रा रीता कुमारी भट्टराईद्वारा गरिएको “सर्लाही जिल्लामा महिलाको सामाजिक-आर्थिक अवस्था र शैक्षिक स्थिति” ” विषयक शोधपत्र उपाधि प्राप्तिका लागि उपयुक्त भएकोले मूल्यांकन समितिद्वारा स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिती :

शोध निर्देशक

सह-प्रा. डा. सन्ध्या बस्नेत

.....

विभागीय प्रमुख

प्रा.डा. ओम गुरुङ

.....

वाह्य निरीक्षक

उप-प्रा. टिकाराम गौतम

.....

मिती :

कृतज्ञताज्ञापन

“महिलाको शैक्षिक स्थिति सर्लाही जिल्लाको बरहथवा गा.वि.स. को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयक शोधपत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तीको आंशिक आवश्यकता पूरा गनी निमित्त तयार गरिएको छ । अनुसन्धान कार्य एक कठिन, गहन र संवेदनशील विषय हो । यो शोधकार्यलाई पूर्णता दिने क्रममा अनुसन्धानकर्ताको रूपमा मैले धेरै सहयोग प्राप्त गरेको छु ।

यस शोधपत्र तयार गर्नको लागि अमूल्य सुभाब दिएर मलाई निर्देशन दिंदै सहयोग गर्नु हुने मेरा आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा. सन्ध्या बस्नेतज्यूप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । साथै शोधपत्र लेखन कार्यमा आफ्नो अति व्यस्तताको बावजुत पनि आफ्नो अमूल्य समय दिएर आवश्यक मार्गदर्शन दिनु हुनाका साथै मलाई सधै अगाडि बढ्नका लागि प्रेरित गर्नुहुने समाजशास्त्र । मानवशास्त्र विभागका विभागीय प्रमुख मेरा आदरणीय गुरु प्रा. डा. ओम गुरुङज्यूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त, गर्दछु ।

अनुसन्धानको क्रममा आवश्यक तथ्यांक संकलन कार्य गर्दा आफ्नो अमूल्य सुभाब दिनुका साथै सर्वेक्षणमा सहभागी हुनु भएका सर्लाही जिल्लाको बरहथवा गा.वि.स.का स्थानीय महिलाहरू सबैलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यसैगरि मेरो अध्ययनलाई स्नातकोत्तर तहसम्म पुऱ्याउन सधै हौसला प्रदान गर्नुहुने निरन्तर उत्साहप्रद प्रेरणा दिनुहुने साथै सम्पूर्ण आर्थिक भार बहन गरिदिनुहुने पुजनीय बुवा पशुपती भट्टराई र मुवा लक्ष्मी भट्टराईप्रति म सदा ऋणी रहनेछु ।

मेरो सम्पूर्ण अभिभावक जसले मलाई आफ्नो माया, सद्भाव तथा प्रेरणा प्रदान गरेर मेरो अध्ययनलाई स्नातकोत्तर तहसम्म पुऱ्याउन मद्दत गर्नुभयो । मेरो हरेक सफलताको श्रेय वहाँहरूनै हुनुहुन्छ । यसैगरि सम्पूर्ण महानुभावहरू जसले मेरो अध्ययनको क्रममा सहयोग गर्नु भएको छ । वहाँहरूको नामावली यहाँ उल्लेख गर्न नसकिए पनि म हृदयदेखि नै उहाँहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा मेरो यस शोधपत्र तयार गर्नमा उत्प्रेरणा जगाइदिने, अमूल्य सुभाब दिने तथा अध्ययन सामग्री जुटाउनमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूलाई जीवनपर्यन्त पनि विर्सन सकिदैन ।

रीता कुमारी भट्टराई

२०६९ आश्विन

बिषय सूची

सिफारिस पत्र	i
स्विकृती पत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
तालिका सूची	vii
अध्याय एक : परिचय	१-९
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	६
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	८
१.३ अध्ययनको महत्व	८
अध्याय दुई : पूर्व अध्ययनको पुनरावलोकन	१०-२२
२.१ सैद्धान्तिक अवधारणा	१०
२.२ महिला शिक्षासँग सम्बन्धित नीति तथा रणनीतिहरू साथै पूर्व अध्ययनको पुनरावलोकन	१४
अध्याय तिन : अनुसन्धान पद्धति	२३-२७
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनौट र औचित्य	२३
३.२ अध्ययन ढाचाँ	२४
३.३ समग्रता र नमूना छनौट	२४
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत	२५
३.५ तथ्याङ्क संकलन तरीका	२५
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया	२६
३.७ अध्ययनको सिमा	२७

अध्याय चार : महिलाहरूको सामाजिक, आर्थिक, अवस्था	२८-४१
४.१ जनसांख्यिक अवस्था	२८
४.१.१ जातिगत आधारमा महिलाको जनसांख्यिक विवरण	२८
४.१.२ उमेरको आधारमा जनसंख्याको विवरण	२९
४.१.३ लिंगको आधारमा जनसंख्याको वितरण	३१
४.१.४ वैवाहिक अवस्थाको आधारमा जनसंख्याको वितरण	३२
४.१.५ परिवारको प्रकारका आधारमा महिलाका परिवारको वितरण	३३
४.१.६ परिवार प्रमुखको आधारमा महिलाका परिवारको विवरण	३४
४.२ भाषिक अवस्था	३५
४.३ शैक्षिक अवस्था	३६
४.३.१ छनोछ भएका परिवारका सदस्यहरूको तहगत शैक्षिक अवस्था	३७
४.४ पेशागत अवस्था	३९

अध्याय पाँच : महिलाको शैक्षिक अवस्था	४२-५१
५.१ अध्ययन क्षेत्रका महिलाको शैक्षिक अवस्था	४२
५.२ विवाह र महिलाहरूको शैक्षिक अवस्था	४३
५.३ परिवारको आयस्रोत र महिलाको शैक्षिक अवस्था	४४
५.४ समाजमा महिलप्रतिको गलत धारणा	४६
५.६.१ महिलाले पढ्नु आवश्यक भए/नभएको आधारमा महिलाहरूको विवरण	४६
५.६.२ महिलाले किन पढ्नुपर्छ भन्ने सम्बन्धमा महिलाहरूको धारणा	४७
५.६.३ विवाह पछाडी महिलाले पढ्नुपर्ने नपर्ने आधारमा महिलाहरूको विवरण	४८
५.६.४ महिलालाई पढाउँदा परिवारमा समस्या देखिए/नदेखिएको आधारमा महिलाहरूको विवरण	४९
५.६.५ महिला पुरुषलाई शिक्षामा समान अवसर र सुविधा दिनुपर्ने/नपर्ने आधारमा महिलाको विवरण	५०

अध्याय छ : सारांस, निष्कर्ष	५२-५६
६.१ सारांस	५२
६.२ निष्कर्ष	५४
सन्दर्भ ग्रन्थसूचिहरू	५९-६०
अनुसूचिहरू	

तालिका सूचीहरू

तालिका नं. ४.१	जातिगत आधारमा महिलाको विवरण	२८
तालिका नं. ४.२	उमेरको आधारमा महिला परिवारको जनसांखिक विवरण	३०
तालिका नं. ४.३	लिङ्गको आधारमा महिलाका परिवारको विवरण	३१
तालिका नं. ४.४	वैवाहिक अवस्थाको आधारमा महिलाको विवरण	३२
तालिका नं. ४.५	परिवारको प्रकारका आधारमा महिलाका परिवारको विवरण	३३
तालिका नं. ४.६	परिवार प्रमुखको आधारमा महिला परिवारको विवरण	३४
तालिका नं. ४.७	मातृभाषाको आधारमा महिलाको विवरण	३५
तालिका नं. ४.८	उत्तरदाता परिवारको शैक्षिक तथा साक्षरता स्थिति	३७
तालिका नं. ४.९	छनौट भएका परिवारका सदस्यहरूको तहगत शैक्षिक अवस्था	३८
तालिका नं. ४.१०	पेशा अनुसार महिलाको परिवारको जनसांखिक विवरण	४०
तालिका नं. ५.१	महिलाको शैक्षिक अवस्थाको विवरण	४२
तालिका नं ५.२	विवाह पछाडि महिलाले पढ्न पाउनुपर्ने/नपर्ने आधारमा महिलाहरूको विवरण	४४
तालिका नं. ५.३	परिवारको आयस्रोत र महिलाको शैक्षिक अवस्था	४५
तालिका नं ५.४	महिलाले पढ्नु आवश्यक भए/नभएको आधारमा महिलाहरूको विवरण	४६
तालिका नं ५.५	महिलाले किन पढ्नुपर्छ भन्ने सम्बन्धमा महिलाहरूको धारणा	४७
तालिका नं ५.६	विवाह पछाडी महिलाले पढ्नुपर्ने नपर्ने आधारमा महिलाहरूको विवरण	४८
तालिका नं ५.७	महिलालाई पढाउँदा परिवारमा समस्या देखिए/नदेखिएको आधारमा महिलाहरूको विवरण	४९
तालिका नं. ५.८	समान अवसर र सुविधा दिनुपर्ने/नपर्ने आधारमा महिलाको विवरण	५०